

Elektronska knjiga na poti v šolsko knjižnico

Electronic book on its way to the school library

> Irena Brilej

Izvleček

Prispevek predstavlja elektronsko knjigo (tudi e-knjiga) in poudarja pomembnost njene vpeljave v šolsko knjižnico. Predstavljeni so rezultati kratke ankete Poznavanje spletnega portala Biblos in uporaba bralnih naprav e-knjig, izvedene med dijaki Gimnazije Poljane ob koncu šolskega leta 2013/2014, za potrebe oblikovanja nabavne politike šolske knjižnice. Z raziskavo je bilo ugotovljeno, da večina dijakov ne pozna in ne uporablja portala Biblos, da večinoma berejo e-knjige v angleškem jeziku in da večina bralnika e-knjig ne uporablja.

Ključne besede

šolske knjižnice, srednje šole, dijaki, e-knjiga, e-branje, e-založništvo, Biblos

UDK 028:027.8

Abstract

This paper presents electronic books (also e-books) and points out the importance of electronic book being accessible in a school library. Presented are research results of a short survey made among pupils about knowing web page Biblos and using devices for reading e-books. The survey was made among students of Poljane High School at the end of school year 2013/14 for the purpose of planning acquisitions policy in a school library. The results show that most students do not use the Biblos portal, that they mostly read English language e-books and that the majority does not use e-readers.

Keywords

school libraries, secondary schools, students, electronic books, e-books, e-reading, e-publishing, Biblos

1 Uvod

Ko govorimo o elektronski knjigi (tudi e-knjiga), se pogosto pretvarjamo, da gre za jasen, enoznačen fenomen, ki smo ga v zadnjih letih lahko že dodobra spoznali in si o njem vsak po svoje, ustvarili stališče z neomejenim rokom trajanja, meni Matic Kocijančič (2014) in poudarja, da mesto e-knjige v sodobnem svetu v resnici še zdaleč ni začrtano, saj se industrija elektronskega knjigotrštva nahaja na prelomni točki v svojem razvoju. Prav zato je težko predvideti, kateri trendi bodo prevladali.

Čeprav e-knjiga že dolgo ni več novost na svetovnem tržišču, pa si zaradi številnih tehničnih in zakonskih ovir počasi utira pot tudi na slovensko tržišče. Za to je v veliki meri zaslužna Študentska založba, ki s projektom Biblos slovenskim bralcem nudi nove bralne dimenzije in ustvarja nove knjigotrške prodajne mreže. Aktivni del te mreže bodo kmalu lahko postale tudi srednješolske knjižnice, zato se v prispevku posvečam pomenu e-knjige in delovanju portala Biblos. V ta namen je bila med dijaki Gimnazije Poljane izpeljana raziskava, ki je ponudila vpogled v njihovo poznavanje in uporabo portala Biblos ter hkrati prikazala zanimanje dijakov za izposojanje e-knjige v šolski knjižnici.

2 Elektronska knjiga in branje

Elektronska različica tiskane knjige, e-knjiga, je v elektronski obliki shranjena knjiga, lahko tudi članek ali kateri koli drug dokument. Lahko jo beremo na zaslonu namiznega ali prenosnega računalnika ali pa jo prenesemo z računalnika ali neposredno s spleta v napravo, ki omogoča branje (bralnik e-knjige, dlančnik, mobilni telefon) (Fidler, 2009).

Na vprašanje, kakšne so pravzaprav osnovne razlike med branjem z računalniškega ekrana in tradicionalnim branjem s papirnatega nosilca, Anne Mangen (2011) odgovori, da zanjo bistvena razlika izhaja iz dejstva, da imajo besedila, ki so natisnjena na papir, svojo fizičnost in notranjo povezanost s kosom papirja, pri digitaliziranih besedilih pa se prostorsko-časovna enotnost med zaslonom in besedilom razbije. Pomembno je tudi, da se na digitalnih nosilcih zgodi medsebojna povezava statičnih (besedilo, grafika) in dinamičnih (gibljive podobe, zvoki, animacija) modalnosti na isti površini, na istem ekranu, česar pri branju s papirja ni. Pri digitalnem branju smo priča kompleksnosti, s katero človeški um prej, ko je bral le s papirja, ni imel opraviti (ibid.).

Tiskana knjiga in računalnik sta dve različni informacijski tehnologiji, katerih raba za sabo potegne dve različni stanji duha, ugotavlja Miha Kovač (2014). Če sta za branje tiskane knjige značilni višja stopnja osredotočenosti in intenzivna uporaba domišljije, je pri rabi računalnika prisotna predvsem večopravilnost, ki nam omogoča, da hkrati počnemo različne reči. S tega zornega kota lahko branje knjig razumemo kot svojevrsten kontrapunkt rabi računalnikov: če so nas slednji naučili razpršiti pozornost, a ob tem še vedno ostati učinkoviti, nam branje knjig nudi svojevrstno mentalno vajo iz osredotočanja in rabe domišljije, kot je raba računalnika praviloma niti ne spodbuja (ibid.).

Vendar pa Jure Forstnerič (2010) – ne glede na vse primerjave bralnih izkušenj s tiskano in z elektronsko knjigo – meni, da tiste, ki veliko berejo, načeloma ne zanima, na čem točno berejo.

3 Biblos

Biblos, prvi slovenski portal, namenjen trženju zlasti slovenskih elektronskih knjig, je zaživel meseca junija leta 2013 pod okriljem Študentske založbe. Razdeljen je na dva dela: spletno knjigarno z e-knjigami Biblos in spletno knjižnico e-knjig Biblos-lib.¹ V slednjega je danes vključenih večina slovenskih splošnih knjižnic (46). Študentska založba, ki orje ledino na področju vseslovenskega elektronskega založništva (tudi e-založništvo), je pripravila nadgradnjo sistema, in sicer naj bi se v Biblos-lib začele vključevati tudi srednješolske knjižnice. Za sodelovanje v sistemu Biblos-lib so za šolske knjižnice izdelali posebno paketno ponudbo, ki vključuje plačevanje redne letne članarine glede na število dijakov. S tem knjižnica pridobi možnost uporabe sistema Biblos in dostop do brezplačnih e-knjig, ki so trenutno na voljo v sistemu (približno 200 naslovov), če pa želi knjižnica omogočiti članom dostop do preostalih naslovov (približno 550 naslovov), mora dokupiti licenco za vsak posamezni naslov.

Kljub temu da je Biblos sicer še na začetku svojega delovanja, zaloga (junij 2014) znaša 750 naslovov,² do konca tega leta naj bi se povečala na 1000 naslovov (vklju-

¹ Prevzeto 24. 7. 2014 s spletne strani <http://www.studentskazalozba.si/novice/11113/s-testnim-delovanjem-je-zacel-portal-biblos>.

² Za primerjavo navajam število naslovov, ki je bilo predvideno ob zagonu portala Biblos leta 2013: »[...] ob lansiranju sistema v polni funkcionalnosti bo v e-knjigarni kot e-knjižnici junija letos na voljo že okoli 1.000 e-naslovov.« Prevzeto 24. 7. 2014 s spletne strani <http://www.studentskazalozba.si/novice/11113/s-testnim-delovanjem-je-zacel-portal-biblos>.

čujoč domača branja in izbor maturitetnih branj), pa je nabor gradiva še preskromen, da bi lahko govorili o primerni ponudbi e-knjig na slovenskem tržišču, še posebej velja to za šolske knjižnice, ki bi izbor nakupa morale prilagajati svoji srednješolski populaciji, s tem pa se seznam nakupne izbire zmanjša. Kakor tudi poudarja Miha Kovač (Trtnik, 2012), je temeljni pogoj za razvoj e-založništva dovolj velika ponudba. Ali bomo pravočasno sprejeli nove izzive, ki jih slovenskim založnikom in knjižnicam prinaša e-založništvo, in tako omogočili našim uporabnikom dostop do čim večjega števila e-knjig v slovenskem jeziku, sta se že leta 2009 spraševala Tomaž Fidler in Mateja Ločniškar Fidler (Fidler, Ločniškar, 2009).

Nedvomno je zagon spletne platforme Biblos velik in težko pričakovan korak naprej na področju slovenskega elektronskega založništva, kajti, kot je že povzela Mojca Trtnik (2012) s Strokovnega posveta na temo Elektronska knjiga,³ delujejo tako založniki kot knjižničarji v Sloveniji posamezno, in ugotavlja, da je nastopil čas za povezovanje in združevanje, kar je naša naložba za prihodnost. Ta cilj danes tako razvija in uresničuje Študentska založba ravno s poslovnim modelom Biblos.

Ker smo uporabnike naše šolske knjižnice o začetku delovanja platforme Biblos seznanili prek objave na spletni strani šole in ker e-knjiga vztrajno in naglo trka na različne ekrane, sem pri dijakih želela preveriti poznavanje in uporabo portala Biblos ter spoznati njihove izkušnje z branjem e-knjig. V naslednjem poglavju sledi predstavitev namena in rezultatov raziskave.

4 Raziskava

Povoda za raziskavo sta bila dva: ponudba Študentske založbe za sodelovanje v Biblosu in lastno opažanje v neposredni komunikaciji z dijaki, da portala Biblos ne poznajo dobro in da tudi sicer rajši uporabljajo tiskane knjige. Z raziskavo sem želela preveriti predvsem sledeče: ali dijaki berejo elektronske knjige, če jih, katere elektronske naprave pri tem uporabljajo in ali bi jih zanimala tudi izposoja e-knjig v šolski knjižnici. Pridobljeni rezultati so bili uporabljeni pri oblikovanju nabavne politike šolske knjižnice.

Za potrebe raziskave sem si zastavila naslednje predpostavke:

- večina dijakov ne pozna in ne uporablja portala Biblos,
- dijaki berejo e-knjige večinoma v angleškem jeziku,
- dijaki za branje e-knjig večinoma ne uporabljajo bralnika,
- večina dijakov bi si želela izposojati elektronske knjige v šolski knjižnici.

4.1 Vzorec

Raziskava je bila izvedena na koncu šolskega leta 2013/2014 v obliki krajšega anketnega vprašalnika Poznavanje portala Biblos in uporaba bralnih naprav elektronskih knjig, ki zajel dijake prvega, drugega in tretjega letnika. Dijaki četrtega letnika so bili zaradi zaključevanja srednješolskega izobraževanja iz raziskave izvzeti. Vprašanja so bila zaprtega in odprtega tipa. Na anketo je skupaj odgovarjalo 182 dijakov (prvi letnik 50 dijakov, drugi letnik 71 dijakov in tretji letnik 61 dijakov).

5 Rezultati in interpretacija

Anketa je obsegala 9 vprašanj, ki so bila razdeljena v tri vsebinske sklope: prvi sklop se je nanašal na poznavanje in uporabo portala Biblos, drugi sklop na izkušnje z

³ Strokovni posvet o e-knjigi je potekal 20. junija 2012 v okviru Regionalnega knjižnega sejma Maribor v Univerzitetni knjižnici Maribor.

branjem e-knjig, tretji sklop pa je bil namenjen povratni informaciji o vpeljavi e-knjig v šolsko knjižnico in pridobitvi dijakovega mnenja o prihodnosti e-knjige. Rezultati ankete so predstavljeni po vsebinskih sklopih:

Sklop 1: Poznavanje in uporaba portala Biblos

Razpredelnica 1: Prikaz poznavanja in pogostosti uporabe portala Biblos

Letnik	Ne pozna	Pozna	Nikoli
1. letnik	72 %	28 %	58 %
2. letnik	84 %	16 %	64 %
3. letnik	85 %	15 %	62 %

Velika večina dijakov v vseh treh letnikih spletnega portala Biblos ne pozna. Manjši je odstotek dijakov, ki portal Biblos poznajo, pa ga v večini nikoli ne uporabljajo.

Sklop 2: Izkušnje z branjem e-knjig

Razpredelnica 2: Prikaz branja e-knjig

Letnik	Da	Ne
1. letnik	18 %	82 %
2. letnik	25 %	75 %
3. letnik	21 %	79 %

Velika večina dijakov v vseh treh letnikih e-knjig ne bere. Dijaki, ki jih ne berejo, so za razlog v veliki večini izbrali odgovor, da raje berejo tiskane knjige. Drugi najpogostejši odgovor je bil, da e-knjig ne berejo zato, ker nimajo bralnika, tretji razlog pa, ker jih to ne zanima. Pod možnostjo drugo sta 2 dijaka zapisala, da se izogibata ekranom zaradi težav z očmi. Velika večina dijakov, ki e-knjige bere, je na prvem mestu navedla, da jih bere v angleškem jeziku, 2 dijaka drugega letnika sta poleg angleškega navedla še francoski jezik, 1 dijak tretjega letnika pa nemški jezik. 4 dijaki prvega letnika berejo e-knjige v angleškem in slovenskem jeziku. Velika večina dijakov vseh letnikov bere e-knjige samo za svoje veselje, 3 dijaki drugega letnika in 2 dijaka tretjega letnika so navedli, da poleg gradiva za svoje veselje berejo tudi gradivo za domače branje. Za branje e-knjig dijaki uporabljajo različne elektronske naprave: računalnik, tablični računalnik, mobilni telefon in bralnik elektronskih knjig. Izkazalo se je, da dijaki v prvem letniku za branje e-knjig na prvem mestu uporabljajo mobilni telefon (7) in tablični računalnik (6); računalnik (2) in bralnik e-knjig (2) pa uporabljajo v manjšem deležu. Dijaki drugih letnikov v enaki meri uporabljajo računalnik (5), mobilni telefon (5) in bralnik e-knjig (5), manj pa računalnik (3). Dijaki tretjih letnikov za branje e-knjig večinoma uporabljajo tablični računalnik (10) in računalnik (8), medtem ko bralnika ne uporabljajo.

Sklop 3: Izposoja e-knjig v šolski knjižnici

Razpredelnica 3: Prikaz želja po izposoji e-knjig v šolski knjižnici

Letnik	Da	Ne
1. letnik	44 %	56 %
2. letnik	43 %	57 %
3. letnik	39 %	61 %

Če bi šolska knjižnica ponujala izposajo e-knjig, si jih večina dijakov vseh treh letnikov ne bi želela izposojati. Po razlogih, zakaj ne, v anketi nisem posebej spraševala, ker sem predvidevala, da si bo večina dijakov želela izposojati e-knjige in da ima

večina dijakov vsaj eno od zgoraj naštetih naprav za branje e-knjig, če ne, pa vsaj možnost za branje e-knjig v šolski knjižnici na računalniku, zato odsotnost bralnega pripomočka ne bi mogel biti tehten razlog, da dijaki ne berejo e-knjig. Dijak drugega letnika je na primer pripisal, da bi si jih izposojal, vendar le v primeru, ko iskane knjige ne bi bilo mogoče dobiti v tiskani obliki.

In kakšna prihodnost čaka e-knjigo po mnenju dijakov? Večina dijakov vseh treh letnikov meni, da bo e-knjiga v prihodnosti ostala enakovredna tiskani knjigi. Da se ne bo obdržala, v prvem letniku meni 15, v drugem 16 in v tretjem letniku 13 dijakov. Da bo e-knjiga izpodrinila tiskano, pa v prvem letniku meni 7, v drugem 14 in v tretjem letniku 9 dijakov. Dijakinja drugega letnika je pripisala, da močno upa, da se e-knjiga ne bo obdržala, druga dijakinja, prav tako iz drugega letnika, pa je pripisala, da upa, da e-knjiga ne bodo izpodrinila tiskane knjige.

6 Ugotovitve raziskave

Tri od štirih predpostavk so se z raziskavo potrdile, in sicer: večina dijakov ne pozna in ne uporablja portala Biblos, dijaki večinoma berejo e-knjige v angleškem jeziku in za branje e-knjig večinoma ne uporabljajo bralnika e-knjig. Predpostavka, da bi si večina dijakov želela izposojati e-knjige v šolski knjižnici, je bila ovržena. Več kot polovica vprašanih v vseh letnikih si e-knjig v šolski knjižnici ne bi želela izposojati, pri čemer v vprašanju nista bila izrecno poudarjena vsebina in jezik knjižnega nabora. Čeprav gre za minimalno odstopanje, pa je iz vendarle rezultatov razvidno, da je večje zanimanje za izposojanje e-knjig pri dijakih nižjih letnikov, pri čemer lahko sklepamo, da bodo v srednjo šolo prihajale generacije dijakov, ki bodo vedno bolj informacijsko-komunikacijsko opismenjene in bodo pričakovale temu primerno ponudbo v šolski knjižnici.

7 Sklep

Svoje razmišljanje o elektronski knjigi zaokroži Miran Hladnik (2009, str. 129) takole: »E-knjiga je tako neizbežno in tako pozitivno dejstvo, da bi ji bilo nespametno nasprotovati, kljub temu pa se ob vseh komplimentih in priznanjih na njen račun še vedno pojavlja nezaupljivi humanistični *toda ...*«

Toda pomislekom navkljub mora šolska knjižnica delovati v skladu z razvojem družbe in izvajati svoje temeljno poslanstvo, kot je zapisano v IFLA/Unesco Manifestu o šolskih knjižnicah (2006), nuditi mora storitve za učenje, knjige in druge vire, ki omogočajo vsem članom šolske skupnosti, da postanejo kritični misleci in učinkoviti uporabniki informacij različnih oblik, formatov in na različnih nosilcih. Šolske knjižnice so z vidika poslanstva v zgodbi vpeljave e-knjige v šole zelo pomemben člen, njihov cilj pa je slediti napredku tehnologije in tako mladim omogočati kakovostno in raznovrstno izobraževalno gradivo. Vendar pa bo, ne glede na sprotno povečevanje naslovov e-knjig, v času finančne recesije za marsikatero srednješolsko knjižnico paketna ponudba Študentske založbe za vključitev v Biblos kljub vsemu morda predraga za takojšnje sodelovanje. Ne smemo pa tudi zanemariti dejstva, da je nadaljnji razvoj e-knjige po mnenju Bojana Šviglja (2013) na eni strani odvisen predvsem od dostopnosti bralnih naprav, torej njihove pocenitve, na drugi strani pa od odnosa bralcev do branja na papirju oziroma na zaslonu. Vsekakor pa bosta obe obliki knjige obstajali skupaj, je še prepričan Švigelj (ibid.), ki napoveduje, da bo tiskana knjiga v Sloveniji še nekaj časa močno prevladujoča. Na celovito digitalizacijo slovenskega knjižnega trga pa bo treba počakati še vsaj nekaj let (Kocijančič, 2014).

Da se e-listanje v celotnem slovenskem prostoru in s tem tudi v šolski knjižnici sploh lahko začne, moramo e-knjigo najprej razumeti, sprejeti in jo na široko ponuditi bralcem kot nepogrešljivo komplementarno dobrino tiskani knjigi, kakor je prepričan tudi Alberto Manguel (2011), ki pravi, da vendar obe knjižnici – papirnata in elektronska – moreta in morata sobivati.

Viri

- Fidler, T., Ločniškar - Fidler, M. (2009). Digitalni mediji in elektronska knjiga. Šolska knjižnica, let. 19, št. 2/3, str. 134–142.
- Forstnerič, J. (2010). »Kindle ali ne Kindle?« Pridobljeno 23. 07. 2014 s spletne strani: <http://www.monitor.si/clanek/kindle-ali-ne-kindle/124287/>.
- Hladnik, M. (2009). Za elektronsko knjigo. Šolska knjižnica, let. 19, št. 2/3, str. 126–133.
- Ifla/Unesco Manifest o šolskih knjižnicah. 2000. Pridobljeno 24. 07. 2014 s spletne strani: <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/mani-sl.pdf>.
- Kocijančič, M. (2014). E-volucija knjige in založništva. Kakšna bo e-knjiga prihodnosti? *Pogledi*, 9. julij 2014, let. 5, št. 13/14, str. 14–16.
- Kovač, M. (2014). *Ali ima branje knjig še smisel?* Pridobljeno 22. 07. 2014 s spletne strani: <http://www.pogledi.si/druzba/branje-z-ekrana-je-plitkejse-kot-branje-s-papirja>.
- Mangen, A. (2011). *Branje z ekrana je plitkejše kot branje s papirja!* Pridobljeno 23. 07. 2014 s spletne strani: <http://www.pogledi.si/druzba/branje-z-ekrana-je-plitkejse-kot-branje-papirja>.
- Manguel, A. (2011). *Knjižnica ponoči*. Ljubljana : Cankarjeva založba.
- Švigelj, B. (2013). Nesprejetje zakona ne bo zvišalo cene knjig. *Pogledi*, 13. nov. 2013, let. 4, št. 21, str. 6–7.
- Trtnik, M. (2012). *Strokovni posvet na temo Elektronska knjiga. Izkušnje Švedske, Anglije, Nemčije – in kje je Slovenija?* Pridobljeno 27. 07. 2014 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/knjznicarskenovice/v2/podrobnostClanek.aspx?id=640>.

> **Irena Brilej**, univ. dipl. bibl., je zaposlena kot bibliotekarka na Gimnaziji Poljane.
Naslov: Strossmayerjeva 1. 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: irena.brilej@gimnazija-poljanje.com